

**Ὁμιλία τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. κ.
Βαρθολομαίου**

**κατά τὴν ἀνακήρυξίν Του εἰς «Ἐπίτιμον Καθηγητὴν» τοῦ Πανεπιστημίου
Ἰωαννίνων μέ θέμα «Παιδείας ἐγκώμιον»**

Ἰερώτατε Μητροπολίτα Ἰωαννίνων κύριε Μάξιμε,

Τιμώτατοι ἐν Χριστῷ ἀδελφοί Ἀρχιερεῖς,

Ἐλλογιμώτατε κύριε Πρύτασι,

Ἐξοχώτατε κύριε Περιφερειάρχᾳ,

Ἐντιμώτατε κύριε Δήμαρχε,

Ἐλλογιμώτατοι κύριοι Κοσμήτορες, κύριοι Πρόεδροι, κύριοι καθηγηταὶ καὶ κυρίαὶ
καθηγήτριαι,

Ἐντιμώτατοι ἐκπρόσωποι τῶν Ἀρχῶν,

Ἐντιμολογιώτατοι Ἄρχοντες Ὀφικιάλιοι,

Προσφιλέστατα τέκνα ἐν Κυρίῳ φοιτηταὶ καὶ φοιτήτριαι,

Κυρίαὶ καὶ κύριοι,

Ἐμπλεοὶ χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης, τετιμημένοι διὰ τῆς παρουσίας πάντων ὑμῶν,
ἀποδεχόμεθα τὴν προσγινομένην πρὸς τὴν ἡμετέραν Μετριότητα τιμὴν τῆς
ἀνακηρύξεως εἰς Ἐπίτιμον Καθηγητὴν τῶν Τμημάτων Φιλολογίας καὶ Φιλοσοφίας
καὶ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, καθὼς καὶ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων ἐν τῷ
συνόλῳ, ἐν ἐπιγνώσει, ὡς εἶχομεν ἐξ ἄλλου διαβεβαιώσει καὶ κατὰ τὴν Ἀνακήρυξιν
ἡμῶν εἰς Ἐπίτιμον Διδάκτορα τοῦ Τμήματος Ἱστορίας καὶ Ἀρχαιολογίας τοῦ
Πανεπιστημίου σας τὴν 28^η Μαΐου 1999, ὅτι ἡ μεγάλη αὐτὴ τιμὴ διαβαίνει ἐπὶ τὴν
Μεγάλην Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ὁποίαν διακονοῦμεν, Θεία
εὐδοκία, ὡς Προκαθήμενος αὐτῆς, ἐπὶ τριακονταετίαν καὶ πλέον. Δοξάζομεν τὸν
φιλόανθρωπον Θεόν τῆς ἀγάπης, τὸν Δοτῆρα παντός ἀγαθοῦ, δι' ὅσα ἐπεδαμύλιευσεν
εἰς τὸ ταπεινὸν ἡμῶν πρόσωπον, ἐν ἀκλονήτῳ βεβαιότητι ὅτι οὐδέν ἐξ ὧν
ἐπράξαμεν καθ' ὅλην τὴν μακρὰν διακονίαν τοῦ λαοῦ Αὐτοῦ, ἀποτελεῖ ἰδικὸν μας
κατόρθωμα. Τὰ πάντα εἶναι ἄνωθεν δωρεά, χάρις καὶ χάρισμα, οὐρανία εὐλογία.
Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκεν!

Ὅπως γνωρίζετε, ὁ τίτλος τῆς ὁμιλίας μας ἐνώπιον ὑμῶν εἶναι «Παιδείας ἐγκώμιον».
Ὅσα θὰ εἴπωμεν ἐν συνεχείᾳ ἐκφράζουν τὸ πνεῦμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου,
ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν ἀνύστακτον μέριμναν αὐτοῦ διὰ τὴν παιδείαν καὶ τὸν πολιτισμόν,
ἡ ὁποία εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένη μέ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἀγίαν ἀποστολήν του
καὶ συνεχίζεται καὶ σήμερον.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἔσωσε κυριολεκτικῶς τὴν πνευματικὴν καὶ
πολιτισμικὴν ταυτότητα τοῦ Γένους, ἐν καιροῖς χαλεποῖς καὶ δυστήνοισι, διὰ τῆς

ιδρύσεως και λειτουργίας Σχολείων και Ακαδημιών, διά της επιλογής και προσκλήσεως σοφών διδασκάλων, διά της προαγωγής της θύραθεν και της εν Χριστῷ παιδείας, ἀλλά και διά τοῦ παιδευτικοῦ, τοῦ μορφωτικοῦ και μεταμορφωτικοῦ ἔργου, τό ὁποῖον ἐπιτελεῖ ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ θεία λατρεία, ἡ φιλανθρωπία και ἡ ἀλληλεγγύη, τό ἐκκλησιαστικόν ἦθος και αἱ πνευματικά ἀξία.

Τό ἔργον τοῦτο προσεπαθήσαμεν νά συνεχίσωμεν και ἡμεῖς, εὐεργετηθέντες παιδιόθεν ἀπό σοφοῦ διδασκάλου εἰς τήν Ἰμβρον, τό Ζωγράφειον Γυμνάσιον τῆς Πόλεως και τήν Ἱεράν Θεολογικήν Σχολήν τῆς Χάλκης, ἀλλά και ἀπό στοργικούς πνευματικούς ὁδηγούς, πατέρας και διδασκάλους. Ἄπαντες, και οἱ καθηγηταί μας εἰς τήν Δυτικήν Εὐρώπην, μᾶς ἐδίδαξαν ὅτι σκοπός τῆς ζωῆς εἶναι ἡ διακονία τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ κόσμου. Σήμερον, βεβαίως, προσφέρεται πολλαχῶς εἰς τήν νέαν γενεάν ὡς πρότιστος στόχος ἡ εὐδαιμονοκεντρική αὐτοπραγμάτωσις. Ἡμεῖς, οὐδέποτε εἰς τήν μαθητικήν και τήν φοιτητικήν μας ζωὴν ἠκούσαμεν ἀπό τούς διδασκάλους μας τοιαύτας παραινέσεις. Μᾶς ἐδίδασκον τήν πραγμάτωσιν ὑψηλῶν ἀξιῶν, τήν ἱεράρχησιν τῶν ἐπιθυμιῶν μας μέ κριτήριον τό Ἄγαθόν και τό κοινόν καλόν, τήν ἐφαρμογήν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, πυρὴν τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τόν συνάνθρωπον. Ἡ ἐνασχόλησις μέ τόν ἑαυτόν ὄχι μόνον δέν ἐθεωρεῖτο ὡς ἐλευθερία, ἀλλά σαφῶς ὡς συρρίκνωσις τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως και τῶν δημιουργικῶν μας δυνάμεων. Καί ἡ ἰδική μας παραινέσις πρὸς τήν νεολαίαν εἶναι νά ἀνακαλύψῃ τήν ἀλήθειαν και τήν χαράν τῆς διακονίας και τῆς προσφορᾶς, νά κατανοήσῃ ὅτι ἡ θύρα τῆς ἐλευθερίας και τῆς ὑπαρκτικῆς πληρότητος, ὅπως ἔχει προσφυῶς λεχθῆ, «ἀνοίγει μόνον πρὸς τά ἔξω».

Δέν εἶναι τυχαῖον ὅτι ἡ παιδεία ἐχαρακτηρίσθη ὡς τό δυσκολώτερον πρόβλημα, τό ὁποῖον καλεῖται νά λύσῃ ὁ ἄνθρωπος. Εἰς τήν ἐποχὴν μας, ἡ Παιδαγωγική συγκλονίζεται ἀπό βαθεῖας ἀντιπαραθέσεις ἀναφορικῶς πρὸς τήν θεώρησιν τῆς παιδικῆς ἡλικίας, τῆς ἀποστολῆς τοῦ σχολείου, τοῦ ρόλου τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ και τῆς ἰδίας τῆς παιδαγωγικῆς παρεμβάσεως, ἀπέναντι εἰς τήν πρόκλησιν τῆς πολυπολιτισμικότητος και τοῦ πλουραλισμοῦ, τῆς ἀξιολογήσεως και ἀξιοποιήσεως τῆς παρουσίας και συμβολῆς τῶν Νέων Τεχνολογιῶν εἰς τόν χῶρον τῆς ἐκπαιδύσεως και τῶν νέων μορφῶν ἐπικοινωνίας, πού σηματοδοτοῦν ἴσως τήν πλέον καθοριστικήν τομήν εἰς τήν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἶναι βέβαιον, ὅτι ὄλαι αὐταί αἱ ἐξελίξεις δέν θά καταστήσουν ἀσήμαντα ὅσα γνωρίζομεν διά τόν ἄνθρωπον, τήν ἐλευθερίαν και τήν *condition humaine*, τήν λεγομένην «ἀνθρωπίνην κατάστασιν», ἔστω και ἂν ἀσόφως διακηρύσσονται τοιαῦται θεωρήσεις. Ἡ ἱστορία ἐπιβεβαιώνει, ὅτι διά μέσου τῶν περιπετειῶν τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας και τῆς ποικιλίας τῶν πολιτισμῶν, ἐκφράζεται και ἀποκαλύπτεται ἡ σταθερότης τῆς «ἀνθρωπίνης καταστάσεως» ὡς «ἀμεταβλήτου προϋποθέσεως κάθε εἶδους μεταβολῆς». Ὅπως ἔχει γραφῆ ἀναφορικῶς πρὸς τόν μεταμοντερνισμόν και τήν ἀμφισημίαν τῆς ἀνθρωπολογίας του, «καί ἡ “*condition postmoderne*” (J. F. Lyotard) κρίνεται ἀπό τήν *condition humaine*».

Ἐφ’ ὅσον οἱ ἄνθρωποι γεννῶνται και ἀποθνήσκουν, εἶναι, δηλαδή, βιολογικά ὄντα, ἐφ’ ὅσον εἶναι δημιούργημα και δημιουργοί τοῦ πολιτισμοῦ και τῶν πολιτισμῶν, εἶναι δηλονότι ὄντα πολιτισμικά, ἐφ’ ὅσον μοιράζονται τήν ζωὴν και τόν κόσμον μέ τούς ἄλλους, ὡς κοινωνικά και πολιτικά ὄντα, τά ὁποῖα δέν συζοῦν ἀπλῶς, ἀλλά ἀγωνίζονται διά τήν ἐλευθερίαν, τήν δικαιοσύνην και τήν ἰσονομίαν, ἐφ’ ὅσον ἀποτελοῦν μοναδικὰς προσωπικάς ὀντότητας, πεπρoικισμένας μέ ἐλευθερίαν,

ύπευθυνότητα καί πνευματικά ενδιαφέροντα, ή άγωγή καί ή παιδεία έχουν καθοριστικόν ρόλον εις τά ανθρώπινα πράγματα. Θα αναφέρονται, έν τῷ παρόντι καί τῷ μέλλοντι, εις τήν επιβίωσιν καί τήν ζωήν μας, εις τήν οικείωσιν τῆς παραδόσεως καί εις τήν συμβολήν μας εις τόν πολιτισμόν, εις τήν συμβίωσιν μέ τούς συνανθρώπους μας καί εις τήν πολιτικήν, εις τήν εὐθύνην μας ὡς προσώπων καί εις τήν νοηματοδότησιν τῆς ὑπάρξεώς μας.

Εἶναι βέβαιον ὅτι ή παιδεία συνδέεται οὐσιαστικῶς μέ κεντρικά ἀνθρωπολογικά ἐρωτήματα. Δέν εἶναι δυνατόν νά συζητῶνται προσφυῶς παιδαγωγικά θέματα ἄνευ ἀνθρωπολογικῆς θεμελιώσεως ἢ ὅταν ἐπικρατῆ ἀνθρωπολογική σύγχυσις. Πάντοτε ή μετάδοσις ἀξιών καί στάσεων ζωῆς ὑπῆρξε βασική διάστασις τῆς παιδείας, ή ὁποία δέν ἀναφέρεται ἀπλῶς εις ὅ,τι εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἀλλά εις αὐτό τό ὁποῖον ὀφείλει νά εἶναι, εις τό δέον. Αὐτό ἀποτελεῖ τήν κανονιστικήν ἀρχήν διά τό παιδευτικόν ἔργον. Τό δέον δέν συμπίπτει ἀναγκαστικῶς μέ τήν κυρίαρχον εις κάθε ἐποχήν ἀνθρωποεικόνα.

Ἐνθυμούμεθα, έν τῇ συναφείᾳ ταύτῃ, ὅτι ὁ ὕπατος τῶν φιλοσόφων, ὁ ὑψηπέτης Πλάτων, ἀντέταξεν εις τήν ἀρχήν τοῦ σοφιστοῦ Πρωταγόρου «Πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος» τήν ἐξοχον ρῆσιν «ὁ δὴ θεός ἡμῖν πάντων χρημάτων μέτρον ἄν εἶη μάλιστα» (*Νόμοι*, 716c), παραπέμψας τοιοῦτοτρόπως εις τό Ἀπόλυτον ἢ τό Ὑπερβατικόν, ὡς σταθερόν σημεῖον ἀναφορᾶς τῆς ἀνθρωπίνης πράξεως. Βλέπομεν τό ἑλληνικόν πνεῦμα, εις τάς λαμπροτέρας ἐκφάνσεις του, νά ἀντιτάσσεται εις τήν συρρικνωτικήν ἀρχήν «ἄνθρωπος μέτρον» (*homo mensura*) καί νά τήν ἀπορρίπτῃ ὡς ἐκφρασιν τῆς αὐτοσυνειδησίας του. Ὅσοι πιστεύουν ὅτι, διά τῆς ἐπικαιροποιήσεως τῆς Πρωταγορικῆς θέσεως, ἀναδεικνύονται γνήσιοι συνεχισταί τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς παιδείας, πλανῶνται. Παίζουσιν ὁμως έν οὐ παικτοῖς, διότι ή κατάργησις ὀρίων καί ἀξιών καί τό κήρυγμα τοῦ «ἄνθρωποθεοῦ» εἶναι σήμερον ἐπικινδυνωδέστερον ἀπό ὅσον κατά τόν 5^{ov} π.χ. αἰῶνα, τόν αἰῶνα τοῦ Πρωταγόρου, ἐφ' ὅσον ή ἀνθρωπότης ἔχει σήμερον τήν δυνατότητα νά ὑπερβῆ τό μέτρον, λόγω τῆς ἰσχύος τῆς ἐπιστήμης καί τῆς τεχνολογίας της. Εἶναι βέβαιον ὅτι ή πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν δέν συμβαδίζει μέ τήν παράλληλον ἐνίσχυσιν τοῦ ἠθικοῦ αἰσθητηρίου τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἀλήθεια τήν ὁποίαν ἐξέφρασεν ὁ Πλάτων εὐρίσκεται εις τόν πυρῆνα καί τῆς χριστιανικῆς θεολογίας, ή ὁποία κατανοεῖ τόν ἄνθρωπον ἐκ τῆς σχέσεώς του πρὸς τόν Θεόν ἢ ὀρθότερον ἐκ τῆς σχέσεως τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν. Ἡ προέλευσις καί ὁ προορισμός τοῦ ἀνθρώπου, ή ἐλευθερία καί ή σωτηρία του κρίνονται ἐντός τοῦ πλαισίου τῆς σχέσεως αὐτῆς. Δι' ἡμᾶς τούς Χριστιανούς ὁ ἄνθρωπος «δέν εἶναι πείραμα». Ἐχει θεϊαν προέλευσιν καί αἰώνιον προορισμόν.

Ἐν Χριστῷ ἀναπλάθεται ή φθαρεῖσα ἀνθρωπίνη φύσις, ἀνοίγεται εις πάντα ἄνθρωπον ή ὁδός πρὸς τό καθ' ὁμοίωσιν. Ὅλοι εἴμεθα «Θεοῦ χωρητικοί». Ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδέ Ἑλληγ, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδέ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καί θῆλυ» (*Γαλ. γ', 28*). Τό ἀνθρώπινον πρόσωπον ἔχει ὑπερτάτην ἀξίαν. «Οὐδέν γάρ ὅσον ἄνθρωπος ἱερόν, ᾧ καί φύσεως ἐκοινώνησεν ὁ Θεός» (*Νικολάου Καβάσιλα, Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, ΣΤ', PG 150, 649*). Διά τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ καί τῆς κοινῆς σωτηρίας θεμελιῶνται ή ἐνότης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀλλά καί σώζεται ή σύμπασα κτίσις. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἀποκαλεῖ τήν ἐορτήν τῆς θείας Ἐνανθρωπήσεως «κοινήν ἐορτήν πάσης τῆς κτίσεως», «τά σωτήρια τοῦ κόσμου», «τήν γενέθλιον ἡμέραν τῆς ἀνθρωπότητος» (*Ὁμιλία εἰς τήν Ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Γέννησιν, PG 31, 1472-73*).

Εἰς τό κέντρον τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς εὐρίσκεται ἡ «οὐ ζητοῦσα τά ἑαυτῆς» (Α' Κορ. ιγ', 5) ἀγάπη. Ὡς ἔχει λεχθῆ, ἡ ἀγάπη πρός τόν «πλησίον», ἀνεξαρτήτως πάσης κοινωνικοπολιτικῆς ὀπτικῆς, ἡ συμπαράστασις ἡ ὁποία δέν ἀρκεῖται «ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρός τό θεαθῆναι αὐτοῖς» (Ματθ. στ', 1), παραμένει τό ἴδιον τοῦ χριστιανικοῦ ἥθους. Ὁ Χριστός, εἰς τήν παραβολήν τοῦ Καλοῦ Σαμαρείτου (Λουκ. ι', 30-37), μᾶς καλεῖ νά καθιστάμεθα «πλησίον» διά κάθε ἄνθρωπον «ἐμπεσόντα εἰς τούς ληστές». Ὁφείλομεν ὁμως νά μή παραμένωμεν εἰς τήν βοήθειαν, ἀλλά νά ἐνδιαφερώμεθα διά τήν πηγὴν τοῦ κοινωνικοῦ κακοῦ, νά ἀγωνιζώμεθα κατά τῶν αἰτίων τῆς ἀδικίας καί νά συμβάλλωμεν εἰς τήν οἰκοδόμησιν τῆς κοινωνίας ἀλληλεγγύης. Ἡ ἱστορία τῶν ἀνθρωπιστικῶν κατακτήσεων εἶναι ἀδύνατον νά γραφῆ χωρὶς ἀναφορὰν εἰς τήν συμβολήν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Αὐτάς τὰς ἀληθείας ἐκφράζει εἰς τήν Ἐκκλησίαν ἡ λειτουργικὴ ζωὴ, ἡ μαρτυρία ἐν τῷ κόσμῳ, ὁ ἀγιογράφος διά τοῦ χρωστήρος του, ἡ ναοδομία, ἡ ὕμνογραφία, ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσική, ὁλόκληρος ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ ὡς χαρισματικὴ θεολογικὴ γλῶσσα. Πάντα ταῦτα λειτουργοῦν εἰς τήν ἐποχὴν μας ὄχι μόνον ὡς δύναμις ἀντιστάσεως εἰς κάθε μορφήν ἀντικειμενοποιή-σεως καί ἀποπροσωποποιήσεως τοῦ ἀνθρώπου καί εἰς τήν «λήθην τοῦ Ὑπερβατικοῦ», ἀλλά καί ὡς πηγὴ ἐμπνεύσεως καί πνευματικῆς ἀνατά-σεως. Εἶμεθα βέβαιοι ὅτι συγκροτοῦν μίαν ρωμαλέαν πρότασιν παιδείας καί ὅτι θά παραμείνουν, παρά τὰ περὶ «μεταχριστιανικῆς ἐποχῆς» θρυλούμενα, σημεῖον ἀναφορᾶς διά τὰς ἐπερχομένας γενεάς.

Μέ λάβαρον αὐτάς τὰς ἀξίας, ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησία ἀσκεῖ κριτικὴν κατά ἐκείνων τῶν συγχρόνων ἐξελίξεων, αἱ ὁποῖαι θίγουν τήν ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, κατά τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας καί τῶν ἀκροτήτων τοῦ οἰκονομικοῦ, τῶν διακρίσεων καί τῆς ἐκμεταλλεύ-σεως, καί διακηρύσσει ὅτι δέν εἶναι δυνατόν νά ὀμιλῶμεν περὶ προόδου, ὅταν φαλκιδεύεται τό ἀνθρώπινον πρόσωπον καί καταστρέφεται ἡ «καλὴ λίαν» δημιουργία τοῦ Θεοῦ.

Ἐκλεκτοὶ παρόντες,

Ἡ ἀνθρωπιστικὴ ταυτότης καί ὁ πολιτισμὸς μιᾶς κοινωνίας κρίνονται ὄχι μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τεχνολογικῆς ἀναπτύξεως καί τῆς ὀργανώσεως τῆς κοινωνικῆς καί πολιτικῆς ζωῆς, ἀλλά καί ἀπὸ τήν παρουσίαν ἐκείνων τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπενθυμίζουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι μόνον πολίτης τοῦ κόσμου ἀλλά καί πνευματικόν ὄν, τό ὁποῖον ἔχει ὑψηλόν καί αἰώνιον προορισμόν. Χωρὶς συναίσθησιν αὐτοῦ τοῦ προορισμοῦ του, ὁ ἄνθρωπος ἀδυνατεῖ νά διαχειρισθῆ καί νά ἀντιμετωπίσῃ τὰς ὀριακὰς καταστάσεις τῆς ὑπάρξεώς του.

Εἶναι γεγονός ὅτι εἰς τήν ζωὴν μας ὑπάρχουν διαστάσεις ἀπρόσιτοι εἰς τήν ἐπιστήμην, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τήν πίστιν, τό ἥθος καί τήν ἐλευθερίαν. Αὐτό σημαίνει ὅτι, παρά τήν ἐκπληκτικὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης εἰς τήν ἐποχὴν μας, ἡ ἀνθρωπιά ποτέ δέν θά εἶναι αὐτονόητος, ποτέ δεδομένη, ἀλλά θά ἀποτελῆ προσωπικόν κατόρθωμα, τό ὁποῖον θά ἀπαιτῆ διαρκῆ ἀγῶνα καί δέσμευσιν. Οἱ ἄνθρωποι θά συνεχίσουν νά ποθοῦν τήν αἰωνιότητα, θά ἀφουγκράζονται τήν φωνὴν τοῦ οὐρανοῦ, θά θέλωσιν ἀπὸ τήν τέχνην καί τήν φιλοσοφίαν, θά στρέφονται εἰς τήν θρησκείαν, ἀναζητοῦντες νόημα ζωῆς καί ὑπαρκτικὴν πληρότητα.

Ὁ ἄνθρωπος δέν δύναται νά ὀλοκληρωθῆ χωρὶς κατεύθυνσιν καί νόημα, δέν ἀντέχει τό «ὑπαρξιακόν κενόν», ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ πατήρ τῆς Λογοθεραπείας Viktor Frankl.

Ἡ παιδεία ὀφείλει νά κατευθύνῃ τήν ζωὴν μας πρὸς αὐτόν τόν σκοπόν, μέ τόν ὁποῖον συνδέεται ὁ πραγματικός ἐξανθρωπισμός μας. Εἰς αὐτήν τήν ἀλήθειαν παραπέμπουν τά λόγια τοῦ ἀρχαίου φιλοσόφου: «Ἄμεινον ἐπαίτην ἢ ἀπαιδευτον εἶναι οἱ μὲν γάρ χρημάτων, οἱ δέ ἀνθρωπισμοῦ δέονται» (Ἀρίστιππος ὁ Κυρηναῖος). Αὐτό διακηρύσσει ἡ Ἐκκλησία, διά στόματος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, θεωροῦσα τόν ἄνθρωπον ὡς «ζῶον θεοῦμενον».

Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν τῶν δεδομένων, κρίνομεν ὡς ἄτοπον καί ἀλυσιτελῆ κάθε προσέγγισιν πίστεως καί ἐπιστήμης ὡς ἀντιπάλων δυνάμεων. Πρόκειται, κατ' οὐσίαν, περί συνεργῶν εἰς τήν διακονίαν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ «πλεκτοῦ ἐξ ἀμφοτέρων, οὐρανίων χθονίων τε» (Γρηγόριος ὁ Θεολόγος). Εἶναι ἀδιαμφισβήτητον ὅτι ἡ ἐπιστήμη, τήν ὁποῖαν καί ὑμεῖς ὑπηρετεῖτε εἰς τά Πανεπιστήμια, εἶναι ἡ «μεγάλη δύναμις» τῆς ἐποχῆς μας. Ἀλλάζει ριζικῶς τήν ζωὴν μας, ἀντιμετωπίζει ἐπιτυχῶς προβλήματα, τά ὁποῖα ἐθεωροῦντο «μοιραῖα» καί ἀνυπέρβλητα, συμβάλλει εἰς τήν πρόοδον καί τήν εὐημερίαν. Τά θαύματα τῆς ἐπιστήμης δικαιώνουν σήμερον τόν Charles P. Snow, ὁ ὁποῖος, εἰς τήν περίφημον διάλεξίν του «Οἱ δύο κουλτούρες καί ἡ ἐπιστημονική ἐπανάσταση» (1959), εἶχε τονίσει ὅτι «ὑπάρχουν πολλά στή μοῖρα μας πού δέν ἀνήκουν στήν κατηγορία τοῦ μοιραίου», καί ὅτι «ἀπό τή φύση τους οἱ ἐπιστήμονες ἔχουν τό μέλλον στίς φλέβες τους» (C.P. Snow, *Οἱ δύο κουλτούρες*, ἐκδ. Ἑλληνικά Γράμματα, Ἀθήνα 1995, σ. 89 καί 93).

Ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (Κρήτη 2016) ἐτόνισεν, μετ' ἐμφάσεως, ὅτι «διά τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἡ ἱκανότης πρὸς ἐπιστημονικήν ἔρευναν τοῦ κόσμου ἀποτελεῖ θεόσδοτον δῶρον εἰς τόν ἄνθρωπον» (*Ἡ ἀποστολή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τόν σύγχρονον κόσμον*, ΣΤ', 11). Ζῶμεν σήμερον, βεβαίως, καί τās παρενεργείας τῆς ἐπιστημονικῆς καί τεχνολογικῆς προόδου, τās ἀκρότητας τοῦ ἐπιστημο-νισμοῦ, τās τάσεις μετατροπῆς τοῦ ἀνθρώπου εἰς μετρήσιμον μέγεθος, τās περιβαλλοντικὰς συνεπειάς τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς φύσεως. Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης σοφῶς διακηρύσσει ὅτι ἡ ἀπάντησις εἰς τά μεγάλα ὑπαρξιακά καί ἠθικά προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου «δέν εἶναι δυνατόν νά δοθῇ χωρίς μίαν πνευματικήν προσέγγισιν» (*Ἐγκύκλιος*, § 11).

Οὐδέποτε εἰς τήν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, αἱ ὑψηλαί πνευματικά ἀξία ὑπῆρξαν δεδομένα καί αὐτονόητοι. Πάντοτε ἀπητοῦντο ἀγῶνες καί θυσίαι διά τήν κατάκτησιν καί τήν πραγμάτωσίν των. Πρόκειται περί μιᾶς ἰδιατέρως ἐπικαίρου διαπιστώσεως, καθ' ὅσον σήμερον διατυμπανίζεται εὐκαίρως ἀκαίρως ἢ ἄποψις, ὅτι ἡ δικαιοσύνη, ἡ κοινωνική συνοχή καί ἡ εἰρήνη θά προκύψουν ὡς φυσικόν ἀποτέλεσμα τῆς προόδου τῆς τεχνολογίας, τῆς διαδικτυακῆς ἐπικοινωνίας καί τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἡ ἀλήθεια ὁμως εἶναι ὅλως διαφορετική.

Ὁ ἄνθρωπος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τό ζῶον, τό ὁποῖον εἶναι «δεμένο στόν πάσαλο τῆς στιγμῆς» καί γνωρίζει μόνον ὅ,τι χρειάζεται διά τήν ἐπιβίωσίν του, δέν καθηλώνεται εἰς τό παρόν, δέν καλύπτεται μέ τήν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν του καί οἱ ἐκπληρωμένοι πόθοι του δέν τόν ἀποτρέπουν ἀπό τήν ἀναζήτησιν νοήματος τῆς ζωῆς καί τῆς ἐλευθερίας του. Ἡ ἀληθῆς ἀνθρωπίνη εὐδαιμονία εὐρίσκεται «στήν πλάτη τῶν πράξεών μας» (βλ. Max Scheler, *Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertetlik*, Werke, II, Bern/München 1996, σ. 48-49), συναρτᾶται μέ τήν στροφήν μας πρὸς τό ἀγαθόν, πρὸς τήν ἀλήθειαν.

Ἡ παιδεία ὀφείλει νά ὑπενθυμίξη τήν ἀλήθειαν ὅτι ἡ ἀνθρωπιὰ δέν εἶναι *factum*, ἀλλά πάντοτε *faciendum*, καθήκον καί χρέος, ὅτι χρειάζεται χρόνον διά νά ριζώσῃ, νά ἀναπτυχθῇ καί νά καρποφορήσῃ. Ἐάν ἰσχύῃ, ὅτι «ἡ ἐπιστήμη βλέπει τήν ἀνθισμένη ἀμυγδαλιά μέ τά μάτια τοῦ ξυλοκόπου», ὅτι δηλαδή προωθεῖ τήν «χρησιμοθηρίαν» καί τήν κυριαρχίαν τῶν «μέσων» ἐπί τῶν «σκοπῶν» καί προσανατολίζει τόν ἄνθρωπον πρὸς τό «Ἔχειν», τότε ἡ παιδεία καλεῖται νά ὑπενθυμίξη εἰς τόν ἄνθρωπον τό «σχολήν ἄγειν» τῶν Ἀρχαίων, τό ὁποῖον ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν θεμελίων τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ μας, ἓνα τρόπον τοῦ βίου, ὅπου προτεραιότητα κατέχει ἡ ἐλευθερία καί ὄχι ἡ «ἀνάγκη». Ὅφειλει δέ νά παραπέμπῃ εἰς τόν λόγον τοῦ Χριστοῦ «οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος» (Ματθ. δ', 4). Δέν εἶναι ὁ ἄνθρωπος «σάρξ», βιολογική μονάς. Ἡ ζωὴ του δέν εἶναι ἀπλῶς ἀγών διά τήν ἐπιβίωσιν, τήν κάλυψιν τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν καί τήν ἱκανοποίησιν τῶν αἰσθήσεων.

Προφανέστατα, ἡ εἰκὼν τήν ὁποίαν ἔχομεν διά τόν ἄνθρωπον, διά τήν ταυτότητα, τήν προέλευσιν καί τόν προορισμόν του, καθορίζουν καί τήν τοποθέτησίν μας ἀπέναντί του. Ἐάν τόν βλέπωμεν ὡς *homme machine*, τότε εὐκόλως τόν ὑποβαθμίζομεν εἰς ἀντικείμενον. Ἐάν ὅμως τόν θεωρῶμεν «πρόσωπον», τόν «ἠγαπημένον τοῦ Θεοῦ» καί «Θεόν κατὰ χάριν», τότε ἡ στάσις μας ἀλλάζει ριζικῶς.

Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ, ἐπαναλαμβάνομεν τήν θέσιν, ὅτι διά τόν ἀπόλυτον σεβασμόν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπειᾶς δέν ἀρκεῖ ὁ προσανατολισμός ἀπλῶς πρὸς τόν ἄνθρωπον. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά προσεγγίζεται ἐπὶ τῇ βάσει ἑνός ὑπερβατικοῦ «ἀρχιμηδείου σημείου», ἐκτός καί πέραν τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτό συμβαίνει, ὅταν βλέπωμεν τόν ἄνθρωπον θεῖον δημιουργήμα καί τονίζομεν τόν αἰώνιον προορισμόν του. Εἰς αὐτήν τήν ἀλήθειαν παραπέμπει καί τό προοίμιον τοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος: «Εἰς τό ὄνομα τῆς ἁγίας καί ὁμοουσίου καί ἀδιαιρέτου Τριάδος». Ἀπό αὐτὴν τήν ἀρχήν, τήν ὁποίαν δέν ἔχει δημιουργήσει ὁ ἴδιος, τρέφεται ὁ χριστιανικός «πολιτισμός τοῦ προσώπου», διακονῶν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κάθε ἀνθρώπου, τοῦ πτωχοῦ, τοῦ ἀσθενοῦς, τοῦ ξένου, τοῦ παιδίου, τοῦ γέροντος, τόν Χριστόν. «Τίποτε δέν εἶναι ἱερώτερον ἀπὸ τό ἀνθρώπινον πρόσωπον», αὐτὴ εἶναι ἡ κεντρικὴ ἀρχὴ τῆς παιδείας. Ἐκφράζομεν καί ἐνώπιον ὑμῶν τήν πεποιθήσιν μας ὅτι εἶναι ἀδύνατον «νά μείνωμεν πιστοὶ εἰς τήν γῆν» μέ κλειστόν τόν οὐρανόν.

Μέ αὐτάς τὰς σκέψεις καί τὰ αἰσθήματα, τετιμημένοι μέ τόν ὑψηλόν ἀκαδημαϊκόν τίτλον τοῦ Ἐπιτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων καί ἐκφράζοντες ἐκ βάθους καρδίας τήν εὐγνωμοσύνην μας, μεταφέρομεν τήν εὐλογίαν τῆς Μητρὸς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίας καί εὐχόμεθα πρὸς πάντας ὑμᾶς, πρὸς τὰς Πρυτανικάς ἀρχάς, τοὺς Κοσμητόρας καί τοὺς Προέδρους τῶν Τμημάτων, τοὺς Καθηγητάς, τοὺς λοιποὺς ἐργαζομένους, τοὺς φοιτητάς καί τὰς φοιτητρίας τοῦ Πανεπιστημίου, καί πρὸς πάντας τοὺς παρισταμένους, ὑγείαν ἀκραιφνή, καλήν δύναμιν εἰς τό ἔργον σας καί πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθεν καταβαῖνον.

Ἐρρωσθε, ἀγαπητοί!